

Prof. dr Dragan JOVAŠEVIĆ*
Redovni profesor
Pravni fakultet, Univerzitet u Nišu

Pregledni rad
Primljeno: 27. april 2022.
Prihvaćeno: 13. maj 2022.
UDK: 343.541/.546-053.2/6(4)
<https://doi.org/10.47152/rkkp.60.2.6>

PODSTREKAVANJE NA POLNU ZLOUPOTREBU MALOLETNIKA PUTEM RAČUNARSKIH UREĐAJA**

Polna zloupotreba dece i maloletnika predstavlja staro krivično delo koje je poznato od najstarijih vremena, kako u svetu, tako i u našoj državi. U savremenom krivičnom pravu ova seksualna krivična dela dobijaju nove oblike ispoljavanja, posebno ako su izvršena uz upotrebu računarskih uređaja ili sistema. Time ova krivična dela dobijaju na značaju zbog opasnosti i težini prouzrokovane posledice, odnosno većeg stepena krivice njihovih učinilaca. Pravna zaštita polne slobode maloletnika od zloupotrebe računarske informacione tehnologije danas zauzima istaknuto mesto, kako u međunarodnom, tako i u nacionalnom krivičnom pravu država regiona. U radu se analizira specifično krivično delo podstrekavanja maloletnika na polno iskorišćavanje putem računarske informacione tehnologije u evropskim dokumentima, pravu Srbije i pravu država regiona.

Ključne reči: maloletnik, polna zloupotreba, računarski uređaji, podstrekavanje, krivično delo

---

* E-mail : jovas@prafak.ni.ac.rs

** Rad je nastao kao rezultat finansiranja od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS prema ugovoru broj 451-03-68/2022-14/200120.

1. Uvod

Krivična dela protiv polne slobode, polnog integriteta, polne časti ili polnog morala, su pod različitim nazivima, sa različitom sadržinom, oblicima i vidovima ispoljavanja uopšte, a posebno u odnosu na decu i maloletnike predstavljala prastara, arhaična krivična dela u okviru opšteg (klasičnog) kriminaliteta. Njih poznaju brojni zakoni još iz perioda starog veka (kao što su Ur-Namuov zakonik, Bilalamov zakonik, Hamurabijev zakonik, Hetitski zakonik, Zakon XII tablica) ili iz srednjeg veka (Dušanov zakonik, Salijski zakon, Zemljoradnički zakon, Ekloga, Zakon sudnji ljudem, Ruska pravda, Constitutio Criminalis Carolina). Takođe ova krivična dela danas predstavljaju standardnu sadržinu posebnog dela pozitivnih krivičnih zakona/zakonika, kako u Srbiji, tako i u državama regiona jugoistočne Evrope.

Pravna zaštita polne slobode maloletnika u poslednje vreme dobija sve više na značaju. Tome doprinose dva razloga.

Prvo, na nivou međunarodne zajednice je sazrela svest o potrebi sveobuhvatne zaštite dece i maloletnika od svih oblika polnog zlostavljanja ili polnog iskorišćavanja. U tom smislu je doneto više međunarodnih dokumenata, posebno u okviru Saveta Evrope, koji posebnu pažnju posvećuju upravo ovoj zaštiti, prvenstveno od zloupotrebe savremene računarske i informacione tehnologije (putem računarskog, kompjuterskog ili sajber kriminaliteta). Na taj način međunarodni standardi predstavljaju osnovu za nacionalna krivična zakonodavstva da ovim međunarodnim inkriminacijama, koje unesu u domaći pravni sistem, propišu sistem kazni i drugih krivičnih sankcija.

S druge strane, oblici polnog zlostavljanja ili polnog iskorišćavanja dece i maloletnika, pored klasičnih načina ispoljavanja, upotrebom (iskorišćavanjem ili putem) savremene računarske informacione tehnologije dobijaju nove pojavne vidove ispoljavanja u svakodnevnim životnim situacijama. Naime, upotrebom računarskih uređaja ili sistema se sa visokim stepenom težine i opasnosti utiče, kako na pojavu, tako i na širenje, rasprostranjenost polne zloupotrebe dece i maloletnika. Na ovaj način se sa većim mogućnostima, posebno podstrekavanjem, mamljenjem, navođenjem, utiče na maloletnike da “postanu” žrtve različitih oblika polnih krivičnih dela, najčešće od strane odraslih lica.

2. Evropski standardi zaštite polne slobode maloletnika

Opšte je prihvaćeno da svako dete ima pravo na primenu mera zaštite koje nalaže status maloletnika, a koje će preduzeti njegova porodica, ali i društvo u celini. Smatra se da su seksualno iskorišćavanje dece, kao i svi oblici seksualnog

zlostavljanja dece, uključujući tu i ona dela koja se izvrše u inostranstvu, destruktivne pojave po dečje zdravlje i njihov psihosocijalni razvoj. S druge strane, uočava se da seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje dece poslednjih decenija predstavljaju učestale i posebno opasne pojave koje su dostigle zabrinjavajuće razmere, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou (Pavišić, Bubalović, 2013:81-83).

Tome naročito doprinosi činjenica da se sve češće koriste savremene računarske, informacione i komunikacione tehnologije sa ciljem seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece i maloletnika, kako unutar nacionalnih granica, tako i u prekograničnim razmerama. Imajući u vidu Akcioni plan koji je usvojen na Trećem samitu šefova država i vlada Saveta Evrope (Varšava 16-17.maj 2005.godine) u kome je bio sadržan poziv na razradu mera za zlostavljanje seksualnog iskorišćavanja dece države članice Saveta Evrope su konstatovale neophodnost jedinstvene međunarodne akcije usmerene na sprečavanje, odnosno suzbijanje svih oblika i vidova ispoljavanja seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece i maloletnika putem krivičnog prava (Shaw, 2021:139-152).

U osnovi ove evropske inicijative (pored nastojanja Organizacije Ujedinjenih nacija), koja u velikoj meri utiče na pozitivno krivično pravo Republike Srbije, kao članice Saveta Evrope, u pravcu efikasnog suprotstavljanja seksualnom iskorišćavanju i seksualnom zlostavljanju dece i maloletnika, nalaze se sledeći evropski dokumenti (konvencije, rezolucije, okvirne odluke, preporuke). To su (Brouwer, 2013:178-187):

- a) Konvencija o kibernetičkom (visokotehnološkom) kriminalu (ETS broj 185),
- b) Konvencija o akciji protiv nezakonite trgovine (trafikinga) ljudskim bićima (ETS broj 197),
- c) Konvencija o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja,
- d) Preporuka broj R (91) 11 Komiteta ministara u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem, pornografijom i prostitucijom dece i mlađih punoletnika, kao i u vezi sa nezakonitom trgovinom (trafikingom) čiji su oni objekat,
- e) Preporuka Rec (2001) 16 o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja,
- f) Okvirna odluka Saveta Evropske unije o borbi protiv seksualnog iskorišćavanja dece i dečje pornografije (2004/68/JHA),
- g) Okvirna odluka Saveta Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku (2001/220/JSA) i
- h) Okvirna odluka Saveta Evropske unije o borbi protiv nezakonite trgovine (trafikinga) ljudskim bićima (2002/629/JHA).

3. Evropski standardi zaštite polne slobode maloletnika od računarske zloupotrebe

U sistemu evropskih standarda koji predstavljaju pravni osnov za zaštitu polne slobode dece i maloletnika u nacionalnim zakonodavstvima država članica Saveća Evrope poseban značaj ima Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja iz oktobra 2007.godine (Pavišić, Kamber, Parenta, 2016:95-99). Ona je doneta sa sledećim ciljevima kao što su: a) srečavanje i borba protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece, b) zaštita prava dece-žrtava seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja i c) unapređenje nacionalne i međunarodne saradnje u borbi protiv seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja dece. Pri tome je zaštita prava dece-žrtava obezbeđena bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, invalidnost ili drugi status (Werle, Jesberger, 2020:165-176).

Konvencija (član 3.) ističe da seksualno iskorišćavanje i seksualno zlostavljanje dece obuhvataju različita umišljajno preduzeta protivpravna ponašanja kao što su: a) seksualno zlostavljanje (član 18.), b) krivična dela u vezi sa dečjom prostitucijom, c) krivična dela u vezi sa dečjom pornografijom (član 20.), d) krivična dela u vezi sa učešćem deteta u pornografskim predstavama (član 21.), e) korumpiranje dece (član 22.) i nagovaranje dece u seksualne svrhe (član 23.).

Glava šesta Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja nosi naziv: “Suštinsko krivično pravo”. Na ovom su mestu određeni opisi, sadržina i karakteristike pojedinih seksualnih krivičnih dela na štetu maloletnika¹.

Prvo krivično delo ove vrste nosi naziv: “Seksualno zlostavljanje” (Engle, 2020:161-175). Ono obuhvata sledeće vidove namernog (umišljajnog) ponašanja:

- a) bavljenje seksualnim aktivnostima sa detetom koje, shodno odgovarajućim odredbama unutrašnjeg prava, nije navršilo pravni uzrast u kome su seksualne aktivnosti dopuštene i
- b) stupanje u seksualne aktivnosti sa detetom kada je: 1) primenjena prinuda, sila ili pretnja, 2) zloupotrebljen priznati položaj poverenja, autoriteta ili uticaja nad detetom, uključujući tu i položaj u porodici ili 3) zloupotrebljena posebno osetljiva situacija u kojoj se dete nalazi, njegov ranjivi položaj, prvenstveno zbog mentalnog ili fizičkog hendikepa ili zavisnosti.

1 Krivična dela u vezi sa dečjom prostitucijom (član 19.), krivična dela u vezi sa dečjom pornografijom (20.) i krivična dela u vezi sa učešćem deteta u pornografskim predstavama (član 21.) koja su pornografske prirode, pa u ovom radu, neće biti predmet razmatranja.

Protivpravnost je u ovom slučaju isključena kod seksualnih aktivnosti među maloletnicima koje se odvijaju uz njihov obostrani pristanak.

Predmet našeg razmatranja na ovom mestu predstavljaju dva krivična dela.

Prvo krivično delo iz člana 22. Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja nosi naziv: “Korumpiranje dece”. Njega, inače, pod različitim nazivima, sa različitim opisom, sadržinom i karakteristikama poznaje, kako zakonodavstvo Srbije, tako i zakonodavstvo drugih država jugoistočne Evrope. Ovo “međunarodno” krivično delo se sastoji u namernom (umišljajnom) navođenju, u seksualne svrhe, deteta da bude svedok seksualnog zlostavljanja ili seksualnih aktivnosti, čak i ukoliko ono samo ne mora da učestvuje u tome.

U članu 23. Evropska konvencija predviđa pojam krivičnog dela: “Nagovaranje dece u seksualne svrhe”. Ovo se krivično delo sastoji u predlogu odraslog lica (punoletnog lica) sa namerom da koristeći informacionu i komunikacionu tehnologiju uputi dete na izvršenje bilo kog od navedenih polnih krivičnih dela ili protiv deteta, ako je taj predlog praćen i materijalnim radnjama koje vode ka održavanju takvog sastanka. Ovo krivično delo čine sledeći konstitutivni elementi (Fletcher, 2020:1771-84). To su:

- a) učinilac dela može biti samo punoletno (“odraslo”) lice,
- b) pasivni subjekt (žrtva) može biti samo dete (maloletno lice uzrasta do 18 godina u vreme izvršenja dela),
- c) radnju izvršenja čini “predlog”, predlaganje u smislu psihološkog uticajna na volju, odluku drugog lica – deteta – da učestvuje u izvršenju nekog od krivičnih dela polnog zlostavljanja i polnog iskorišćavanja, kao aktivni ili kao pasivni subjekt,
- d) radnja izvršenja se preduzima na određeni specifičan način – korišćenjem informacione i komunikacione tehnologije (pri čemu ova karakteristika ukazuje da se radi o računarskom krivičnom delu) i
- e) usled preduzete radnje predlaganja su usledile materijalne (fizičke, faktičke) radnje koje vode ka održavanju predloženog sastanka (susreta) u vezi sa seksualnom svrhom (nekog od seksualnih krivičnih dela sa ciljem izazivanja, raspljivanja ili zadovoljenja polnog nagona).

Pored neposrednog preduzimanja neke od propisanih radnji izvršenja krivičnih dela polnog zlostavljanja i polnog uznemiravanja, Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja izričito propisuje krivičnu odgovornost i kažnjivost za: a) saučesništvo i b) pokušaj (nedovršeno) krivično delo. Takvo rešenje je predviđeno u odredbi člana 24. Konvencije pod nazivom: “Pomaganje ili odobravanje i pokušaj” (Smallbone, Marshall, Wortley, 2008:191-231).

Pomaganje, koje inače predstavlja oblik saučesništva, je u oblasti sprečavanja i suzbijanja seksualnih krivičnih dela na štetu dece i maloletnika, predviđeno kao samostalna radnja izvršenja. Pomaganje, inače, predstavlja umišljajnu delatnost omogućavanja, olakšavanja ili doprinošenja drugom licu (fizičkim ili psihološkim delatnostima), odnosno stvaranja uslova ili pretpostavki za izvršenje nekog od seksualnih krivičnih dela u kojima se kao žrtva javlja maloletno lice. Na isti način, kao krivično delo se javlja i umišljajno “odobravanje”, saglašavanje (izričito ili prećutno), prihvatanje već učinjenog krivičnog dela ove vrste. Konačno, kažnjivo je i samo započinjanje preduzimanja bilo koje od navedenih radnji seksualnog zlostavljanja ili iskorišćavanja, iako one nisu okončane u celosti ili ako nije uopšte u celosti ili delimično nastupila posledica takvih radnji.

Upravo navedena rešenja sadržana u odredbama Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja su u celosti inkorporisana u domaćem krivičnom zakonodavstvu Srbije, ali i zakonodavstvu drugih država u okruženju.

Konačno, iako se radi o specifičnim krivičnim delima (svojeručnim ili vlastoručnim krivičnim delima) koje može da izvrši samo punoletno (odraslo) fizičko lice, Konvencija sadrži u odredbi člana 26. rešenja o krivičnoj odgovornosti pravnog lica (Green, 2020:156-174). Tako se pravno lice može smatrati odgovornim za krivično delo seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja koje u njegovo ime učini bilo koje fizičko lice, delujući pojedinačno ili kao deo organa tog pravnog lica, koji ima jedan od rukovodećih položaja u okviru tog pravnog lica, koji je utemeljen na ovlašćenju da: a) zastupa pravno lice, b) donosi odluke u ime pravnog lica i c) sprovodi kontrolu unutar pravnog lica.

Pored navedenog slučaja, pravno lice je odgovorno za neko od navedenih krivičnih dela kada je odsustvo nadzora ili kontrole fizičkog lica, pojedinačno ili kao deo organa, omogućilo da se izvrši krivično delo ustanovljeno u skladu sa ovom konvencijom u korist tog pravnog lica, a od strane fizičkog lica koje deluje po njegovom ovlašćenju. Ova odgovornost pravnog lica može biti različita: a) krivičnopravna, b) građanskopravna ili c) upravnopravna (administrativna), pri čemu nije isključeno postojanje istovremene, paralelne krivične odgovornosti fizičkog lica koje je neposredno učinilo krivično delo.

Posle definisanja pojedinih krivičnih dela polnog zlostavljanja i polnog iskorišćavanja, logično je da Konvencija predvidi sistem mera društvene reakcije prema njihovim učiniocima. Tako član 27. pod nazivom: “Sankcije i mere” propisuje za ova krivična dela kažnjavanje “delotvornim i srazmernim” sankcijama koje istovremeno imaju preventivnu funkciju, ali koje deluju odvraćajuće, uzimajući u obzir težinu tih dela. Te sankcije obuhvataju: a) kazne lišenja slobode (za fizička lica) i b) novčane krivične ili nekrivične kazne i druge mere (za

pravna lica) koje obuhvataju: a) ukidanje prava na javne povlastice ili pomoć, b) privremenu ili trajnu diskvalifikaciju iz prakse trgovinskih aktivnosti, c) stavljanje pod sudski nadzor i d) likvidaciju pravnog lica (Pegg, A.Davies, 2016:93-111).

Pored kazni, prema učiniocima polnih krivičnih dela se mogu izreći sledeće mere *sui generis*: a) zaplena i konfiskacija: 1) robe, dokumenata i drugih sredstava korišćenih za izvršenje krivičnih dela ili za omogućavanje izvršenja seksualnih krivičnih dela i 2) zarade ostvarene izvršenjem tih krivičnih dela ili njihovu materijalnu vrednost, b) privremeno ili trajno zatvaranje svake poslovne ustanove koja je korišćena za izvršenje bilo kog krivičnog dela, bez ugrožavanja prava *bona fide* trećih lica, ili kako bi se učiniocu, privremeno ili trajno, uskratila mogućnost obavljanja profesionalne ili volonterske aktivnosti koja podrazumeva kontakt sa decom tokom koga je krivično delo učinjeno, c) uskraćivanje roditeljskih prava ili praćenje ili nadzor lica koja su oglašena krivima i d) konfiskacija dobiti koja je ostvarena kriminalnim radnjama, pri čemu konfiskovana imovina može biti namenski usmerena u specijalni fond, iz koga se finansiraju programi prevencije i programi pomoći žrtvama nekog konvencijom propisanog krivičnog dela.

Pri izricanju kazne učiniocu konkretnog krivičnog dela polnog zlostavljanja i polnog iskorišćavanja maloletnika, sud je dužan da shodno rešenju iz člana 28.Konvencije posebno uzme u obzir sledeće okolnosti koje imaju karakter “otežavajuće” okolnosti, u meri u kojoj ne čine sastavne elemente bića krivičnog dela. To su: a) ako je delo nanelo “ozbiljnu” štetu fizičkom ili mentalnom zdravlju žrtve, b) ako su delu prethodili akti mučenja ili teškog nasilja ili je delo bilo praćeno takvim aktima, c) ako je delo učinjeno nad posebno ranjivom žrtvom, d) ako je delo učinio član porodice, lice koje živi u zajednici sa detetom ili lice koje je zloupotrebilo svoj autoritet, e) ako je delo učinilo više lica koji su delovali zajednički, f) ako je delo učinjeno u okviru kriminalne organizacije i g) ako je učinilac je već ranije bio osuđivan za krivična dela istovetne prirode (specijalni povratnik).

4. Zaštita polne slobode maloletnika od računarske zloupotrebe u Srbiji i okruženju

Zloupotreba polne slobode maloletnika putem (korišćenjem) računarske, informacione tehnologije je, na bazi navedenih evropskih standarda, u državama jugoistočne Evrope uređena na različite načine, sa sistematikom u različitim grupama krivičnih dela (shodno određenom grupnom zaštitnom objektu), odnosno sa različitom sadržinom, karakteristikama, te oblicima ispoljavanja.

U grupi krivičnih dela protiv “polne slobode” (*delicta carnis*) računarsko seksualno krivično delo “podstrekavanja” je predviđeno u zakonodavstvima Srbije i Crne Gore. Posmatrano krivično delo je takođe sistematizovano u grupi krivičnih dela protiv “polne slobode i polnog morala” u pravu Severne Makedonije, odnosno u okviru krivičnih dela protiv “polnog integriteta” (Slovenija). U Hrvatskoj i Republici Srpskoj (u Bosni i Hercegovini) je ovo krivično delo sistematizovano na istovetan način u grupi krivičnih dela “polnog zlostavljanja i iskorišćavanja deteta”.

U pravnoj teoriji se naglašava da ovo krivično delo ima višestruku pravnu prirodu. Tako je ono: a) međunarodno krivično delo čiji se izvor nalazi u međunarodnim dokumentima (aktima Saveta Evrope), tako da su države potpisnice preuzele obavezu da u nacionalnom zakonodavstvu inplementiraju relevantne međunarodne standarde, b) polno (seksualno) krivično delo budući da se radi o krivičnom delu koje za objekt zaštite ima polnu slobodu deteta ili maloletnika, slobodu odlučivanja ovih lica u pogledu stupanja u polne odnose ili sa njima izjednačenim činom (aktom). U određenom uporednom zakonodavstvu se uzima da se radi o krivičnom delu protiv javnog (opšteg, društvenog) morala, posebno kada se radi o podstrekavanju na pornografiju i c) računarsko krivično delo jer se radnja izvršenja preduzima korišćenjem, upotrebom, putem ili pomoću računarske mreže, informaciono-komunikacione tehnologije, komunikacije drugim tehničkim sredstvima, kompjutersko-komunikacijskih sredstava, informacijsko-komunikacijskih tehnologija ili na drugi način.

Posmatrano računarsko seksualno krivično delo (eng.*child grooming*) u analiziranim zakonodavstvima se javlja pod različitim nazivima. Tako se ovo krivično delo naziva: a) u Crnoj Gori - mamljenje deteta u cilju vršenja krivičnih dela protiv polne slobode - član 211b., b) u Severnoj Makedoniji - namamljivanje deteta uzrasta do 14 godina na obljudu ili drugu polnu radnju – član 193b., c) u Sloveniji – pridobijanje za seksualne svrhe lica uzrasta do 15 godina – član 173a., d) u Hrvatskoj - mamljenje dece za zadovoljenje polnih potreba – član 161., e) u Srbiji - iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu - član 185b. i f) u Republici Srpskoj - iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja deteta - član 178.

Kao pasivni subjekt u smislu ovog, na računarski način izvršenog, seksualnog (polnog) krivičnog dela, javljaju se različita lica kao što su: a) maloletnik – lice uzrasta do 18 godina – Srbija, b) maloletnik koji nije navršio 15 godina – Republika Srpska, Slovenija i Hrvatska, c) maloletnik koji je navršio 15 godina, ali nije navršio 18 godina i d) dete – lice uzrasta do 14 godina – Crna Gora i Severna Makedonija.

Bez obzira na zakonsku sistematiku, te naziv, sva ova krivična dela, zapravo, predstavljaju podstrekavanje na učešće deteta (ili maloletnika) na polne radnje (zadovoljenje polnog nagona), pri čemu se ne radi o saučesništvu, već o samostalnoj inkriminaciji. To znači da je radnja podstrekavanja, podsticanja, navođenja, mamljenja, namamljivanja drugoga (pasivnog subjekta), u smislu psihološkog uticaja na njegovu volju (odluku) da se upusti u neku “spolnu, seksualnu aktivnost”, protivno svojoj slobodno donetoj odluci, definisana kao radnja izvršenja. Delo je u ovom pogledu svršeno samim momentom podstrekavanja, navođenja drugoga, bez obzira da li je ono uopšte pod takvim uticajem donelo odluku, odnosno da li se uopšte uključilo u polnu aktivnost (Škulić, 2019: 289-293).

Krivično delo: “Iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu” iz člana 185b. Krivičnog zakonika Srbije² se sastoji u dogovaranju sastanka sa maloletnikom korišćenjem računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima u nameri izvršenja nekog od krivičnih dela protiv polne slobode i pojavljivanju na dogovorenom mestu radi sastanka (Carney, 2004:71-82). Na ovaj način se želi ostvariti zaštita dece od polne zloupotrebe od strane odraslih lica koje su početno upoznali putem telefona ili internet (društvene mreže, *chat rooms*, različite igre). Pri tome nije dovoljno samo puko kontaktiranje sa maloletnikom putem tehničkih sredstava, već je potrebno da učinilac (tzv. “*on line*” predator) preduzme konkretne mere da dođe do njegovog susreta sa maloletnikom (Turković et al., 2013: 219).

Na identičan način Krivični zakonik Republike Srpske³ predviđa u članu 178. krivično delo pod sličnim nazivom: “Iskorištavanje kompjuterske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja deteta”. U odnosu na zakonsko rešenje u Srbiji, u Republici Srpskoj se kao pasivni subjekt javlja dete starije od petnaest godina (Jovašević, Mitrović, Ikanović, 2021:406-407).

Radnju izvršenja, prema oba zakonska rešenja, čine dve kumulativno, nužno povezane delatnosti (dvoaktno krivično delo) koje se nastavljaju, nadovezuju jedna na drugu sa identičnim ciljem (svrhom, namerom). To su: a) dogovaranje sastanka - postizanje izričite ili prećutne, usmene ili pismene saglasnosti volja sa maloletnikom (čiji uzrast mora biti poznat učiniocu u vreme izvršenja dela) i b) pojavljivanje – pristupanje, prisustvo, dolazak na dogovoreno mesto, u dogovoreno vreme, radi sastanka, susreta (Jović, Nešić, Stevanović, 2015:67-81).

---

2 Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

3 Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021.

Za postojanje ovog krivičnog dela je potrebno da se radnja izvršenja preduzima:

- a) na određeni način - korišćenjem računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima. Računarska mreža predstavlja skup međusobno povezanih računara, odnosno računarskih sistema koji komuniciraju razmenjujući podatke (član 112. stav 18. KZ Srbije) i
- b) u određenoj nameri - u nameri izvršenja nekog od krivičnih dela protiv polne slobode. Ova namera mora da postoji na strani učinioca u vreme preduzimanja radnje izvršenja, ta namera ga upravo motiviše na učinjenje dela. Ova namera ne mora da bude ostvarena u svakom konkretnom slučaju. Postojanje namere ukazuje na oblik krivice učinioca – direktan umišljaj.

Identična sadržina ovog krivičnog dela pod nazivom: “Mamljenje deteta u cilju vršenja krivičnih dela protiv polne slobode” (član 211b.) je predviđena u Krivičnom zakoniku Crne Gore⁴. Ovo se delo sastoji u dogovoranj u susreta punoletnog lica sa detetom korišćenjem sredstva informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način i preduzimanju radnje da do tog susreta dođe u nameri izvršenja nekog od krivičnih dela protiv polne slobode. U odnosu na srpski zakonik, crnogorski zakonodavac kao pasivnog subjekta određuje “dete” (lice uzrasta do 14 godina), a ne “maloletnika”. Druga se razlika između ovih inkriminacija u posmatrana dva zakonska teksta ogleda u načinu preduzimanja radnje izvršenja, gde pored upotrebe sredstva informaciono-komunikacionih tehnologija (u oba zakonska teksta), rešenje u Crnoj Gori predviđa mogućnost izvršenja ovog dela i “na drugi način”.

Krivično delo mamljenje deteta uzrasta do 14 godina na obljudu i druge polne radnje (“Namamuvanje na obljudu ili drugo polovo dejstvie na dete koe ne napolnilo 14 godini”) iz člana 193b. Krivičnog zakonika Severne Makedonije⁵ se sastoji u namamljivanju deteta koje je uzrasta do 14 godina na susret (sastanak) putem kompjutersko-komunikacijskih sredstava ili na drugi način radi seksualnog odnosa ili druge seksualne aktivnosti ili proizvodnje dečje pornografije, ako se sa tom namerom i ostvari neposredno dogovoreni susret.

“Pridobivanje oseb mlajših od petnajst let, za spolne namene” (Pridobivanje lica uzrasta do 15 godina za seksualne svrhe) iz člana 173a. Kazenskog zakonika

---

4 *Službeni list Republike Crne Gore*, br.70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 42/2015, 58/2015, 44/2017, 49/2018 i 3/2020.

5 *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 827/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014 i 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 169/2016, 97/2017, 170/2017 i 248/2018.

Slovenije⁶ je određeno sa identičnom sadržinom kao i prethodno navedene inkriminacije. Ovo se krivično delo sastoji u pridobijanju lica koje je mlađe od 15 godina na upoznavanje putem informacionih ili komunikacionih tehnologija u nameri da se izvrši krivično delo protiv polnog integriteta (“spolno nedotakljivost”) ili da se proizvedu slike, audiovizuelni ili drugi pornografski predmeti ili drugi pornografski sadržaji, pri čemu je takvo nagovaranje (namamljivanje, podstrekavanje, podsticanje) praćeno konkretnim radnjama radi omogućavanja dogovorenog susreta (Šelih et.al, 2022:178-192). Specifičnost ovog zakonskog rešenja se ogleda u svojstvu pasivnog subjekta – to je dete uzrasta do 15 godina.

Krivično delo “Mamljenje dece za zadovoljenje polnih potreba“ iz člana 161. Kaznenog zakona Hrvatske⁷ čini punoletno lice koje putem informacijsko komunikacijskih tehnologija ili na drugi način predloži susret sa licem koje je mlađe od 15 godina u nameri da ono ili neko drugo lice sa njim izvrši krivično delo polne zloupotrebe ili iskorištavanje za pornografiju i koja preduzme mere da do takvog susreta zaista i dođe u konkretnom slučaju (Pavišić, Grozdanić, Veić, 2007:511-513). Bitno je da se u svim navedenim inkriminacijama radi o upotrebi (zloupotrebi) računarske mreže, informacione tehnologije, informaciono-komunikacione tehnologije ili na drugi „sličan način“ (Rittossa, 2007:178-183). U ovim slučajevima dolazi do izražaja primena zakonske analogije pri pravnoj kvalifikaciji krivičnog dela, iako ovo rešenje ne postoji u Srbiji, Republici Srpskoj, Severnoj Makedoniji i Sloveniji.

Za ovo računarsko polno (seksualno) krivično delo u osnovnom obliku ispoljavanja su propisane različite vrste, odnosno mere kazne: a) kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina – Hrvatska i Crna Gora, b) kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godina – Severna Makedonija i Republika Srpska i c) kazna zatvora do jedne godine – Slovenija, dok su kumulativna kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina i novčana kazna propisane u zakonodavstvu Srbije (Milović, 2021:81-85).

Teži oblik ovog krivičnog dela (stav 2.) ne poznaju Hrvatska, Slovenija, Crna Gora i Severna Makedonija. Ovo kvalifikovano delo postoji izuzetno samo ako je radnja izvršenja preduzeta prema posebnoj vrsti pasivnog subjekta: a) prema detetu (Srbija), za što je propisana kazna zatvora u trajanju od jedno do osam godina i b) prema detetu koje je mlađe od 15 godina (Republika Srpska) sa propisanom kaznom zatvora u trajanju od dve do osam godina.

Specifično rešenje predviđa hrvatski zakonodavac. Naime, u Kaznenom zakonu Hrvatske je predviđen lakši, privilegovani oblik ovog krivičnog dela (član

6 *Uradni list Republike Slovenije*, br.55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011, 55/2014, 6/2016, 38/2016, 27/2017 i 23/2020, 91/2020, 95/2021 i 186/2021.

7 *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 i 84/2021.

161, stav 2.). Ovo se delo, za koje je propisana kazna zatvora do tri godine, sastoji u prikupljanju, davanju ili prenosu podataka o licu koje je mlađe od petnaest godina radi izvršenja krivičnog dela mamljenja dece za zadovoljenje spolnih potreba. Na ovom su mestu inkriminisane pripremne radnje, koje su ispoljile visok stepen težine, odnosno duštvane opasnosti. Preduzimanjem radnje izvršenja ovog dela se stvaraju uslovi ili pretpostavke za neposredno izvršenje osnovnog krivičnog dela. Objekt napada se kod ovog dela javlja u vidu podataka o licu koje je mlađe od petnaest godina: naziv škole, adresa stana, elektronska pošta, broj mobilnog telefona i sl. (Pavlović, 2013:178-183).

Radnju izvršenja ovog lakšeg, privilegovanog dela čine tri alternativno predviđene delatnosti. To su: a) prikupljanje – pribavljanje, nabavljanje, dolaženje u posed, u državinu, neposredno ili posredno, b) davanje – ustupanje, činjenje, neposredno ili posredno, sa ili bez naknade ili c) prenos – prenošenje, upotreba, korišćenje “ličnih” podataka deteta uzrasta do 15 godina. Ove se radnje preduzimaju sa određenim ciljem, svrhom - radi izvršenja krivičnog dela mamljenja dece za zadovoljenje spolnih potreba, bez obzira da li je ovaj cilj ostvaren u konkretnom slučaju.

5. Zaključak

Polna (seksualna) krivična dela, koja predstavljaju neumitni pratilac dugog istorijskog razvoja ljudskog društva uopšte, pa tako i prava, i danas čine sastavni deo sistema krivičnih dela, u posebnom delu krivičnih zakona/zakonika. Posebnu pažnju kod ove vrste inkriminacija predstavljaju dela kojima se štiti polna sloboda (integritet) dece i maloletnika. Na taj značaj ukazuje činjenica da i međunarodna zajednica (posebno Savet Evrope), u nizu različitih dokumenata postavlja pravne osnove za nacionalna krivična zakonodavstva u pravcu jednoobrazne zaštite dece i maloletnika od polnog zlostavljanja i polnog iskorišćavanja. U okviru međunarodnih dokumenata se ističe Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (2007.) koja predviđa sledeća krivična dela: a) seksualno zlostavljanje (član 18.), b) krivična dela u vezi sa dečjom prostitucijom, c) krivična dela u vezi sa dečjom pornografijom (član 20.), d) krivična dela u vezi sa učešćem deteta u pornografskim predstavama (član 21.), e) korumpiranje dece (član 22.) i nagovaranje dece u seksualne svrhe (član 23.).

Specifičan karakter u okviru ovih međunarodnih krivičnih dela ima “Nagovaranje dece u seksualne svrhe” (član 23.). Ovo se delo sastoji u predlogu odraslog lica (punoletnog lica) sa namerom da koristeći informacionu i komunikacionu tehnologiju uputi dete na izvršenje bilo kog od navedenih polnih krivičnih dela ili protiv deteta, ako je taj predlog propraćen i materijalnim radnjama

koje vode ka održavanju takvog sastanka. Znači da se ovde radi o kažnjivom podstrekavanju (podsticanju, mamljenju, namamljivanju) drugog lica da učestvuje u izvršenju nekog drugog seksualnog krivičnog dela, bez obzira da li je do toga uopšte došlo u konkretnom slučaju.

Na bazi navedenih međunarodnih standarda u pravu Srbije je predviđeno krivično delo: “Iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu” (član 185b. KZ). Ovo krivično delo, sa neznatnim izmenama u sadržini i karakteristikama, ali pod različitim nazivima, poznaju sva krivična zakonodavstva država u regionu. Ono se sastoji u dogovaranju sastanka sa maloletnikom (pri čemu pojedini zakoni ovde razlikuju: dete uzrasta do 14 godina, dete uzrasta do 15 godina, dete starije od 15 godina i maloletnika) korišćenjem računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima (ili na drugi način – prema nekim zakonskim rešenjima) u nameri izvršenja nekog od krivičnih dela protiv polne slobode i pojavljivanju na dogovorenom mestu radi sastanka.

Teži oblik ovog krivičnog dela, koje ne poznaju Hrvatska, Slovenija, Crna Gora i Severna Makedonija, je kvalifikovan svojstvom pasivnog subjekta: a) dete (Srbija) i b) dete koje je mlađe od 15 godina (Republika Srpska). Izuzetno samo u Hrvatskoj ovo krivično delo ima lakši oblik (član 161, stav 2. KZ). Ovo se delo sastoji u prikupljanju, davanju ili prenosu podataka o licu koje je mlađe od petnaest godina radi izvršenja krivičnog dela mamljenja dece za zadovoljenje spolnih potreba, što ukazuje da se ovde radi o kažnjivim pripremnim radnjama.

Navedena analiza zakonskih rešenja država u jugoistoku Evrope ukazuju na unificiranu primenu međunarodnih standarda u slučaju zloupotrebe računarske mreže ili drugih informaciono-komunikacionih tehnologija (izuzetno i na drugi način) pri podstrekavanju drugih lica (prvenstveno dece i maloletnika) sa ciljem (namerom) da učestvuju u izvršenju nekog od krivičnih dela polnog zlostavljanja i polnog iskorišćavanja. Na taj način je uspostavljen normativni okvir za efikasno delovanje nadležnih organa krivičnog pravosuđa u pravcu sprečavanja izvršenja težih polnih (seksualnih) krivičnih dela ma štetu dece i maloletika.

Literatura

- Brouwer, A.M. (2013) *Sexual violence as an international crime*. Cambridge: Intersentia.
- Carney, T. (2004) *Practical investigation of sex crimes*. Boca Raton:CRP Press.
- Engle, K. (2020) *The grip of sexual violence in conflict*. Stanford:University Press.
- Fletcher, G. (2020) *The grammar of criminal law, Vol. 2. International criminal law*.New York: Oxford University Press.

- Green, S. (2020) *Criminalizing sex*. New York:Oxford University Press.
- Jovašević, D., Mitrović, Lj., Ikanović, V. (2021) *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*. Banja Luka:Službeni glasnik.
- Jović, N., Nešić, S., Stevanović, G. (2015) *Prevenција i zaštita dece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorišćavanja*. Beograd:Zaštitnik građana.
- Milović, M. (2021) *Seksualni delikti učinjeni prema deci*. Beograd:Megatrend Univerzitet.
- *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019 i 84/2021.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007) *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb:Narodne novine.
- Pavišić, B., Bubalović, T. (2013) *Međunarodno kazneno pravo*. Rijeka:Pravni fakultet.
- Pavišić, B., Kamber, K., Parenta, I. (2016) *Kazneno pravo Vijeća Europe: izvori, komentari, praksa*. Rijeka:Paradox.
- Pavlović, Z. (2013) *Seksualna zloupotreba dece – kriminološki i krivičnopravni aspekti*. Novi Sad:Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
- Pegg, S., Davies, A. *Sexual offences: law and context*. London, New York:Routledge.
- Rittossa, D. (2007) *Seksualni delikti na štetu djece*. Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu.
- Shaw, N.M. (2021) *International law*. Cambridge:University Press.
- *Služben vesnik na Republika Makedonija*,br. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 827/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014 i 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 169/2016, 97/2017, 170/2017 i 248/2018.
- *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.
- *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018, 15/2021 i 89/2021.
- *Službeni list Republike Crne Gore*, br.70/2003, 13/2004, 47/2006, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011, 40/2013, 56/2013, 42/2015, 58/2015, 44/2017, 49/2018 i 3/2020.
- Smallbone, S., Marshall, W., Wortley, R. (2008) *Preventing child sexual abuse: evidence, policy and practise*. Portland:Willan Publishing.
- Šelih, A., et.al. (2022) *Odzivanje na spolno kriminaliteto – modeli, spreminjanje iz družbeni kontekst*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Institut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Škulić, M. (2019) *Krivična dela protiv polne slobode*. Beograd:Službeni glasnik.

- Turković, et al. (2013) *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb:Narodne novine.
- *Uradni list Republike Slovenije*, br.55/2008, 66/2008, 39/2009, 91/2011, 55/2014, 6/2016, 38/2016, 27/2017 i 23/2020, 91/2020, 95/2021 i 186/2021.
- Werle, G., Jesberger, F. (2020) *Principles in international criminal law*. Oxford: University Press.

Dragan Jovašević, PhD
Full professor
Faculty of law, University of Niš

ENCOURAGING SEXUAL ABUSE OF MINORS THROUGH COMPUTER DEVICES

Sexual abuse of children and minors is an old crime that has been known since ancient times, both in the world and in our country. In modern criminal law, these sexual crimes acquire new forms of manifestation, especially if they are committed with the use of computer devices or systems. Thus, these criminal acts gain in importance due to the danger and severity of the consequences caused, i.e., a higher degree of guilt of their perpetrators. Legal protection of sexual freedom of minors from the abuse of computer information technology today occupies a prominent place in both international and national criminal law of the region. The paper analyzes the specific criminal offense of inciting minors to sexual exploitation through computer information technology in European documents, the law of Serbia and the law of the countries of the region.

Key words: *juvenile, sexual abuse, computer devices, incitement, crime*